

Т. П. Руда

СЛОВНИК ПУШКІНСЬКИХ ТОПОНІМІВ

О. С. Пушкіна, його творчість і його непересічну особистість здавна поважають, люблять, шанують і вивчають в Одесі. Із цим чудовим південним містом була пов'язана низка епізодів життєвої та творчої біографії поета: сюди він 1823 року переїхав з Кишинєва, тут він писав свої романтичні поеми, звідси після конфлікту з М. Воронцовим його вислали до с. Михайлівське. В Одесі досить часто проводять наукові конференції, присвячені Пушкіну, видають монографії та статті, у яких досліджуються досі маловивчені аспекти його творчості.

У видавництві «Астропринт» 2008 року вийшла друком книга «Многоаспектная характеристика топонимов в творческом наследии А. С. Пушкина: Словарь» (далі – «Словарь»). Її автори – відомі вчені-лінгвісти Л. М. Гукова, доцент кафедри російської мови, і Л. Ф. Фоміна, доцент кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету ім. І. І. Мечнікова.

«Словарь» – це не перша спроба авторок виокремити та проаналізувати топоніми, що трапляються у творчій спадщині великого російського поета. У 2004 році було видано підготовлений ними словник «Художественная характеристика топонимов в творческом наследии А. С. Пушкина» (присвячений 75-річчю видатного мовознавця Ю. Карпенка). Ця книга отримала позитивні відгуки, однак авторки не вважали тему вичерпаною та продовжували текстологічне дослідження, а також працювали над вдосконаленням і доповненням теоретичної частини.

«Словарь» містить матеріал словника 2004 року, але значною мірою це нова робота. До появи обох зазначених праць Л. Гукової та Л. Фоміної словника пушкінських топонімів не

існувало, проте географічний діапазон (а отже, топонімічний простір) творчості Пушкіна величезний – це вся Російська імперія, від Петербурга і Москви й аж до Камчатки; це давні країни та міста (Іудея, Еллада, Рим), а також країни Західної Європи, Америка, Китай.

Топоніми – це визначення географічних назв, від континентів і частин світу до найдрібніших об'єктів. Деякі з них у пушкінських текстах супроводжуються визначеннями різного типу (логічними або художніми, поміж яких епітети, перифрази – тобто образні конструкції, що замінюють топонім, наприклад: «брега Енисея» – Сибір, «брега Невы» – Петербург), а також різноманітними розрізнявальними чи уточнювальними характеристиками (історичними, просторовими, номінативними тощо). І всі ці конструкції більшою чи меншою мірою відбивають особисту позицію автора, його емоційне ставлення до зображуваних об'єктів.

«Словарь» містить і короткі довідки про назви й історію місцевостей або будівель, згаданих у творах Пушкіна, про лексичні, фонетичні та граматичні варіанти топонімів, уживаних поетом. Подано також ілюстративний матеріал – цитати з художніх (поетичних, прозових, драматичних) творів, щоденників, історіографічних праць («История Петра», «История Пугачева»), нотаток, епістолярію тощо.

Наведемо приклад словникової статті (ми обрали коротку, однак є й значні за обсягом статті): **«Екатериноград** *ист.* Название города при впадении реки Малки в Терек по Военно-Грузинской дороге (ныне Транскавказской). Пушкин был в Екатеринограде 16–18 мая 1829 во время своего путешествия по Кавказу. 18 мая утром выехал в укрепление Пришиб, бывший наместническим городом, центром административно-территориальной единицы. *На другой день мы отправились далее и прибыли в Екатериноград, бывший некогда наместническим городом* (Путешествие в Арзрум, глава 1; VI, 615)».

Словник містить 930 статей, передмову, вступ, у якому викладено концептуальні засади видання, списки умовних скорочень і використаної літератури.

Жанр цієї праці автори визначають як твір феноменологічної (у своїй основі – текстоцентричної) лексикографії, мета якої – «лексикографічне відображення особливостей текстів, що належать певним мовним особистостям» (с. 32).

Видання відзначається прекрасним поліграфічним оформленням. Воно адресоване не лише фахівцям-філологам, а й широкому колу читачів, що цікавляться пушкінською творчістю. «Словарь» може бути використаний і в навчальному процесі – у курсі лекцій щодо проблем лінгвістики та поетики, під час підготовки курсових і дипломних робіт.

«Словарь» Л. Гукової та Л. Фоміної, без сумніву, є вагомим внеском у лексикографічну пушкініану, він містить цінний матеріал і для наукового та практичного вивчення творчості поета, і для дослідження стилістичних можливостей російської літературної мови.